

ĐẶNG VĂN CHUÔNG(*)
TỊNH NHƯ(**)

ĐẠI CƯƠNG LỊCH SỬ VÀ TƯ TƯỞNG SIKH GIÁO

Tóm tắt: Trong các nền văn hóa của nhân loại, tôn giáo luôn có một vị trí rất quan trọng. Tôn giáo là một trong những yếu tố đầu tiên và cơ bản trong việc hình thành, bảo tồn và phát huy những giá trị đạo đức của con người. Đối với Ấn Độ, tôn giáo càng có vai trò đặc biệt quan trọng không chỉ trên lĩnh vực văn hóa tinh thần, mà còn cả trên lĩnh vực văn hóa vật chất. Quốc gia này đã sản sinh ra nhiều tôn giáo vào bậc nhất thế giới. Bài viết này giới thiệu khái lược về Sikh giáo, một tôn giáo đã ra đời ở Ấn Độ vào đầu thế kỷ XVI, mà sự hiểu biết về nó còn khá hạn chế ở nước ta.

Từ khóa: Sikh giáo, Ấn Độ, Nanak, Guru.

1. Lịch sử hành thành và phát triển đạo Sikh

Dưới vương triều Islam giáo ở Delhi (1206 - 1526), Ấn Độ thường xuyên bị phân liệt về lãnh thổ và chính trị bởi các thủ lĩnh Islam giáo chia nhau cầm quyền ở các địa phương và nhiều lần bị quân Mông Cổ tấn công xâm lược, nhất là ở vùng tây bắc rộng lớn. Bên cạnh đó, người Islam giáo cai trị lại thực hiện chính sách phân biệt tôn giáo. Họ dành nhiều ưu ái, quyền lợi về chính trị, kinh tế cho tín đồ Islam giáo, cũng tức là hạn chế quyền lợi của các tôn giáo khác, trong đó phần đông là tín đồ Ấn Độ giáo. Cùng với những lí do khác về kinh tế, xã hội đã dẫn đến phong trào đấu tranh của các tôn giáo ở Ấn Độ. Những nhà tư tưởng của các phong trào này đều phủ nhận sự phân chia đẳng cấp, đòi bình đẳng của mọi người trước thần linh và chủ trương không phân biệt địa vị xã hội và tôn giáo⁽¹⁾. Trong bối cảnh lịch sử đó, Nanak đã sáng lập ra Sikh giáo (Sikhism) vào đầu thế kỷ XVI tại Bang Punjab, miền Bắc Ấn Độ. Sikh giáo chủ trương chung sống hòa bình với các tôn giáo khác ở Ấn Độ như Kỳ Na giáo (Jainism), Phật giáo (Buddhism), Ấn Độ giáo (Hinduism), Islam giáo (Islam), Công giáo (Catholicism), Do Thái giáo

---

*. TS., Khoa Lịch sử, Đại học Sư phạm Huế.

** . TS., chùa Kiền Đàm, thành phố Huế, tỉnh Thừa Thiên - Huế.

(Judaism),...; được xem như một tôn giáo cải cách, ra đời trên cơ sở tiếp nhận tư tưởng, luật lệ, lễ nghi của Phật giáo, Ấn Độ giáo, Islam giáo, v.v...

Theo tiếng Punjab, Sikh có nghĩa là “môn đệ” hay “học trò”, cũng có nghĩa biểu thị sự sùng bái tuyệt đối vào các bậc Đạo sư (Guru). Chữ Sikh được dùng trực tiếp từ gốc chữ Hindi là Sikhna (tiếng Sanskrit đọc là Sikha), có nghĩa là “học”, “nghe thấy”; trong khi Guru là thuật ngữ có nguồn gốc từ chữ Gri của tiếng Phạn (Sanskrit) nghĩa là “phát ngôn”, “giảng giải”. Theo người Sikh, “Gu” là người xua tan vô minh và bóng tối, còn “Ru” là người đã giác ngộ. Như vậy, “Guru” có nghĩa là Đạo sư, là bậc Thầy, Giáo chủ. Xuất phát từ quan điểm này, Nanak được tôn sùng và trở thành một Đạo sư, một nhà lãnh đạo tôn giáo, một Guru, bởi ông được cho là do Thượng Đế đặt ra vì một lý do đặc biệt và luôn dõi theo Thượng Đế. Đạo sư Nanak cũng được khai tâm ấn chứng hợp nhất với Thượng Đế⁽²⁾.

Nanak sinh năm 1469 trong một gia đình thuộc đẳng cấp Ksatriya (gồm vua chúa, quý tộc, tướng lĩnh) thuộc bộ tộc Bedi tại làng Talwandi gần Lahore. Từ nhỏ, ông là người theo Ấn Độ giáo. Tuy nhiên, do ảnh hưởng từ người cha, người đã từng làm việc cho ông chủ làng là người Islam giáo (Muslim), vì vậy Nanak sớm tiếp nhận và tinh thông cả Ấn Độ giáo lẫn Islam giáo. Khi còn là một đứa bé, ông đã biểu hiện tài năng là một nhà thơ và một triết gia. Nanak lúc bấy giờ có thể tranh luận với đạo sư của các giáo phái nhằm giải đáp các thắc mắc về tín ngưỡng tôn giáo nói chung. Ở tuổi 16, Nanak trở thành một quan chức chính phủ và được làm quen với thế giới Islam giáo rộng lớn, gặp gỡ nhiều nhân vật uyên bác, nhưng vẫn không có được câu trả lời thích đáng cho vấn đề tín ngưỡng. Vì thế, ông vẫn tiếp tục tìm kiếm đạo lý riêng cho mình. Năm 19 tuổi, mặc dù đã tận tâm cầu nguyện và thiền định, nhưng ông vẫn cưới vợ và có được hai người con trai. Sau khi lập gia đình, ông đã chuyển đến Sutanpur sống cùng với người anh rể một thời gian. Tại đây, ông và một nhóm người nữa, đã cùng nhau tụ họp vào mỗi buổi sáng và buổi chiều để đọc kinh cầu nguyện và thiền định. Dần dần, số người đi theo ông ngày càng đông, rồi chính thức trở thành một cộng đồng Sikh giáo, có hệ thống tổ chức được công nhận vào năm 1521⁽³⁾. Tại Sutanpur, Nanak đã trải qua sự “thực nghiệm tâm linh”, chứng đạt được một vài sự huyền bí, và một trong những chứng nghiệm đó đã được ông lấy làm nguyên tắc

cho Sikh giáo. *Janam Sakhis*, tác phẩm duy nhất của đạo Sikh đề cập đến lịch sử cuộc đời của Nanak chép rằng, ông có thói quen tắm sông vào mỗi sáng sớm tinh mơ. Một sáng nọ, ông đi tắm mà không trở về trong ba ngày. Khi xuất hiện trở lại, ông vẫn im lặng cho đến ngày hôm sau, rồi thốt lên rằng: “Không có Hindu giáo mà cũng không có Islam giáo, vì thế tôi sẽ phải theo con đường của ai? Tôi sẽ theo con đường của Thượng Đế, Đấng Tối Cao. Thượng Đế không phải của Hindu giáo, cũng chẳng phải của Islam giáo, thế nên con đường tôi theo là con đường của Ngài”⁽⁴⁾.

Theo *Janam Sakhis*, sự chứng ngộ của Nanak được khởi đầu bằng một cuộc hành trình đến cung điện của Thượng Đế và được Thượng Đế ban tặng cho một ly rượu tiên. Nanak được Thượng Đế ra lệnh hãy uống rượu trong niềm tôn kính Thượng Đế và hãy vì Thượng Đế làm bậc đạo sư đêm ngày hát bài ca tôn vinh Ngài, truyền bá tất cả các ngôn từ của Thượng Đế để nhân loại thấy rõ sự quang minh của Thượng Đế. Chính vì nghĩ rằng, mình là người được Đấng Tối Cao chọn mặc khải để cứu giúp nhân loại, Nanak đã từ quan và đi thuyết giảng khắp Ấn Độ, Hy Mã Lạp Sơn (Himalaya), Tây Tạng (Tibet), Ceylon (Sri Lanka) cho tận đến Thánh địa Mecca (Islam giáo) tại Ả Rập Xê Út. Ông đã thăm viếng nhiều trung tâm của Islam giáo, Ấn Độ giáo và Phật giáo, thuyết giảng về một tôn giáo không chuộng hình thức, và cho rằng: “Giá trị của con người quan trọng hơn địa vị hoặc giai cấp, hay nói đúng ra là tinh thần (tâm linh) bên trong quan trọng hơn nghi thức bên ngoài”. Nanak luôn khuyên con người hãy “tìm chân lý ở chính bên trong bản thân mình” (bên trong cái tâm đã được đồng nhất với Thượng Đế, Chân Sư - Sat Guru). Đây là tư tưởng cốt lõi của Sikh giáo, là trạng thái tôn giáo tại tâm của con người.

Sikh giáo thờ duy nhất Thượng Đế, Đấng Tối Cao của tất cả các tôn giáo. Nơi thờ tự của Sikh giáo gọi là Gurdwara, theo tiếng Punjab là “Nhà của Thượng Đế”, cũng là “Ổng vào Guru”. Kinh sách thường cầu nguyện của Sikh giáo gọi là *Adi Granth*, còn gọi là *Guru Granth Sahib*; chữ viết trong kinh gọi là Gurmukhi; lời của kinh gọi là Gurbani. Sikh giáo không có tư tế, nhưng lại có những người có trách nhiệm khác nhau gọi là Granthi và Giani. Granthi là những người trông coi việc đạo trong các đền thờ Gurdwara, có bổn phận đọc kinh *Guru Granth Sahib* và hướng dẫn các buổi cầu kinh hằng ngày. Trong khi đó, Giani là người thông thạo ngôn ngữ và văn chương Punjab. Họ có trách nhiệm giảng giải

cho các tín đồ hiểu được nội dung và ý nghĩa trong kinh sách. Tuy nhiên, họ không phải là chức sắc tôn giáo. Nghi thức cầu nguyện trong cộng đồng tín đồ Sikh giáo là ngày hai lần (sáng và tối)⁽⁵⁾, chủ yếu bao gồm sự thien định và hát ca tụng các Guru. Trong đó, *Sodar* và *Arati* được tụng vào buổi chiều, *Japti* được tụng vào buổi sáng sớm dưới sự hướng dẫn của các Granthi.

Truyền thống truyền thừa ngôi vị lãnh đạo tinh thần tôn giáo tối cao, truyền đạt thánh lý để hướng dẫn cộng đồng Sikh giáo được ghi chép với 10 thế hệ Guru đó là:

1. Guru Nanak (1469 - 1539)
2. Guru Angada (1504 - 1552)
3. Guru Amar Das (1479 - 1574)
4. Guru Ram Das (1534 - 1581)
5. Guru Arjan (1563 - 1606)
6. Guru Hargovind (1595 - 1646)
7. Guru Har Rai (1630 - 1661)
8. Guru Har Krishen (1656 - 1664)
9. Guru Tegh Bahadur (1621 - 1675)
10. Guru Govind Singh (1666 - 1708)

Từ Nanak (Guru thứ nhất) đến Ram Das (Guru thứ tư), việc kế thừa dựa trên phẩm chất và năng lực của chính vị Guru tương lai. Tuy nhiên, từ Guru thứ năm (Arjan) đến vị Guru cuối cùng (Govind Singh), quyền kế vị đơn thuần là cha truyền con nối⁽⁶⁾. Điều này dẫn đến việc một số Guru được truyền thừa đã tiếp nhận nhiều lý thuyết có vẻ như khác xa với ý tưởng nguyên bản của Guru Nanak. Mặc dù vậy, tất cả Guru đã củng cố và phát triển Sikh giáo ngày một lớn mạnh.

Trong thời gian trị vì của Hoàng đế Akbar (1556 - 1605) giàu lòng khoan dung tôn giáo, Sikh giáo nhận được sự khích lệ đáng kể, vì tư tưởng tôn giáo của nhà vua tương đồng với tư tưởng tôn giáo này nhằm thực hiện sự đoàn kết tôn giáo. Nhiều công trình kiến trúc, nghệ thuật văn hóa của Sikh giáo đã được xây dựng. Guru Ram Das (1534 - 1581) tận dụng diện tích đất mà Hoàng đế Akbar ban tặng, đã xây thành một hồ nước hình vuông rộng lớn gọi là “Amristar” (Hồ rượu tiên, Hồ mật hoa).

Chính giữa mặt hồ có một ngôi đền bằng vàng do chính con trai của Guru Ram Das là Guru Arjan xây dựng. Một đô thị lớn với tên gọi Punjab được hình thành. Nơi đây được coi là thánh địa của Sikh giáo. Bên cạnh đó, Guru Arjan cũng được biết đến là nhà biên soạn bộ thánh kinh đầu tiên *Adi Granth* và đã thiết lập một hệ thống thu nhập thuế từ tín đồ Sikh giáo cho những công việc từ thiện. Sikh giáo càng có nhiều ưu thế cho đến đời Guru Teg Bahadur (1621 - 1675), người đã bị Hoàng đế Aurangzeb hành hình mà không rõ lý do. Hành động này đã làm cho Sikh giáo từ một tôn giáo cải cách vốn hòa bình trở thành một tôn giáo kiêu hùng gồm những người sẵn sàng “tử vì đạo” dưới sự lãnh đạo của Guru Govind Singh, con trai của Guru Teg Bahadur, người luôn sẵn sàng đấu tranh để bảo vệ tôn giáo của mình.

Guru Govind Singh tuân thủ những gì Guru Nanak đã dạy. Ngoài ra, ông còn củng cố giáo đồ của mình bằng cách lập ra kiểu rửa tội khai tâm bằng thanh kiếm và đặt ra một số quy lệ phù hợp cho một đạo quân. Ông đã hun đúc lòng dũng cảm chiến đấu cho tín đồ Sikh giáo, nhằm bảo đảm tính sống còn cho tôn giáo này. Ông kêu gọi những người Sikh cùng chí hướng là Khalsa (tiếng A Rập là Khalas, nghĩa là tinh khiết, thuần túy) và chỉ dẫn họ gắn thêm thành tố Singh (có nghĩa là sư tử) vào cuối họ tên, nhằm nhấn mạnh bản tính quân đội trong họ⁽⁷⁾. Các Khalsa phải tuân theo luật lệ riêng, như không được hút thuốc lá, ngoại tình và ăn thịt các con vật được đem hiến tế.

Dù chỉ là một nhóm thiểu số, nhưng Khalsa có tầm ảnh hưởng sâu rộng đến toàn bộ cộng đồng Sikh giáo. Người Sikh thường mang trên mình 5 dấu hiệu tôn giáo để chứng tỏ sự trung thành với giáo lý của tôn giáo này. Cả 5 dấu hiệu đều được bắt đầu bằng chữ cái “K”, nên được gọi là “ngũ K” gồm: Kesh (không cắt tóc và râu)⁽⁸⁾, “Kanga” (dùng lược gỗ), “Kachs” (quần mặc trong), “Kara” (đeo vòng kim loại) và “Kirpan” (mang cây kiếm nhỏ). Biểu tượng của Sikh giáo là lá cờ hình tam giác màu vàng cam, gồm có 3 biểu vật phối hợp với nhau: “Khandā” là con dao găm hai lưỡi, tượng trưng cho tự do và công lý; Chakar là hình tròn, cho thấy sự cân bằng giữa 2 lưỡi gươm, thể hiện tính đơn nhất, chỉ có một thần; “Kirpan” gồm hai lưỡi gươm cong, một đại diện cho tôn giáo, là quyền năng của Thượng Đế (Chân Sư) và một đại diện cho thế sự cũng là năng lực của Thượng Đế, người thống lãnh tín đồ đạo Sikh. Ek Onkar là thánh

ngữ của Sikh giáo, có nghĩa là “Duy nhất một Thượng Đế” được viết bằng tiếng Punjab, xuất hiện ở bên ngoài của các ngôi đền Sikh giáo.

Biểu tượng Sikh giáo

Ek Onkar

Tuy là một tôn giáo cải cách, ra đời trên cơ sở tiếp nhận giáo lý, luật lệ của một số tôn giáo ở Ấn Độ như Phật giáo, Ấn Độ giáo, Islam giáo..., nhưng rõ ràng Sikh giáo vẫn có những điểm riêng, tạo nên bản sắc không thể trộn lẫn.

2. Các tư tưởng cơ bản của Sikh giáo

Adi Granth (First Book) và *Dasam Granth* (Book of Tenth King) là thánh kinh của Sikh giáo. *Adi Granth* do Guru thứ năm Arjan biên soạn dựa trên những tài liệu đã được cha của ông biên soạn và sưu tập; được viết bằng chữ Gurmukhi (chữ này có những nét gần giống với mẫu tự tiếng Phạn) và chia làm 6 phần: *Japji*: gồm những bài kinh của Guru Nanak, được dùng trong lễ cầu nguyện sáng sau khi tắm. *So Daru*: là những bài kinh được dùng trong lễ cầu nguyện buổi chiều. *So Purkhu*. *Sohila*: là bài kinh cầu nguyện trước khi ngủ. *Rāg*: có 31 phân đoạn, tạo thành phần chính yếu của quyển kinh. *Bhog*: có 13 chương được tụng vào những buổi lễ khác nhau. Riêng *Dasam Granth* là tập sách bổ sung cho *Adi Granth* do Guru thứ mười, cũng là vị Guru cuối cùng Govind Singh biên soạn. Bộ thánh kinh này được viết bằng tiếng Hindi, giới thiệu những luật lệ do chính Guru Govind Singh đặt ra⁽⁹⁾.

Adi Granth cũng gọi là *Granth Sahib*, hoặc *Darbar Sahib*, là quyển kinh chính yếu được hầu hết tín đồ Sikh giáo tôn kính, luôn được giữ gìn trân trọng trong đền thờ lớn Amristar. Quyển kinh này trình bày những giáo điều mà Guru Nanak và 9 vị Guru khác truyền lại, mở đầu bằng Mool Mantar là những lời Guru Nanak mô tả về Thượng Đế, cũng là khái niệm cơ bản của Sikh giáo về Thượng Đế. Nội dung chủ yếu thể hiện sự thống nhất giữa cốt lõi của Thượng Đế và Sự thật (Sat Naam), là cái nội

tại của mọi biểu hiện sáng tạo. Sikh giáo, do đó, chỉ tin và tôn thờ một vị thần là Thượng Đế (Ik Onkaar). Thượng Đế tạo ra vũ trụ, nên sự tồn tại của vũ trụ phụ thuộc vào ý chí của Thượng Đế (Karta Kurkh). Thượng Đế vượt ra ngoài phạm vi sinh tử (Ajooni), không có hình thù, không có giới tính, không mang hình dáng con người; không có lòng hận thù (Nir Vair) hay sợ hãi (Nir Bhau) mà luôn tràn ngập sự yêu thương đã, đang và sẽ tồn tại mãi mãi. Thượng Đế đến với nhân loại thông qua lời nói của các Guru, được thể hiện dưới hình thức các Shabad; luôn ngự ở trong lòng của mỗi tín đồ Sikh giáo.

Là một tôn giáo cải cách, giáo lý của Sikh giáo có những điểm gần giống với tư tưởng Ấn Độ giáo, chẳng hạn như những khái niệm về Luân hồi (Samsara) và Nghiệp (Karma). Sikh giáo cho rằng, mục đích trong cuộc sống của con người là thoát ly sinh tử và hợp nhất với Thượng Đế. Mục đích này có thể đạt được bằng cách nghe theo lời dạy của Đạo sư (Sat Guru - True Guru), suy ngẫm về thánh lý, làm tất cả công việc thiện và phục vụ mọi người. Đối với tín đồ Sikh giáo, Thiên Đường chính là thế giới này (tương đồng với tư tưởng của Phật giáo Đại thừa). Thiện nghiệp là sự tái sinh làm thân con người. Còn tái sinh làm súc sinh thì giống như ở trong Địa Ngục, là kết quả do ác nghiệp mà ra.

Tín đồ Sikh giáo không được tôn thờ nhiều vị thần, không hành hương đến các điện thờ lớn của Ấn Độ giáo và thực hành các nghi lễ mù quáng. Họ không chấp nhận lối sống thụ động ẩn dật để trốn tránh đời sống thực tại. Trong tư duy của những tín đồ Sikh giáo, việc giải thoát hay không được giải thoát trong cuộc đời này là do tự thân mỗi người. Mỗi người cần phải tu thân ngay trong cuộc sống hiện tại, vượt lên những khó khăn trong cuộc sống hằng ngày bằng cách khắc phục năm tật xấu luôn tiềm tàng trong mỗi con người, đó là dâm dục, sân hận, tham lam, cố chấp và tự kiêu.

Người phụ nữ trong Sikh giáo rất được coi trọng. Quan niệm của Sikh giáo về người phụ nữ có phần tương đồng với quan niệm đa thê của Islam giáo: “Chúng ta được sinh ra từ người phụ nữ. Người phụ nữ đã mang thai chúng ta, chúng ta đính hôn và kết hôn với phụ nữ. Chúng ta làm bạn với người phụ nữ, và nhờ người phụ nữ nòi giống mới được nối dõi. Khi một người phụ nữ chết, chúng ta lại kết hôn với người khác, chúng ta ràng buộc với thế giới qua người phụ nữ. Vậy tại sao chúng ta lại nói điều không tốt về người phụ nữ, những người đã sinh ra các vị vua chúa?

Người phụ nữ do chính người phụ nữ sinh ra, chẳng có một ai được sinh ra mà không có người phụ nữ. Duy nhất Thượng Đế là không phải do người phụ nữ sinh ra”⁽¹⁰⁾ (Guru Nanak, *Var Asa*). Sikh giáo nhấn mạnh sự bình đẳng về xã hội và giới tính; cho rằng nam và nữ đều được coi trọng như nhau, phản đối tục giết bé gái sơ sinh hoặc tục thiêu sống người vợ với người chồng đã chết, cho phép góa phụ tái hôn⁽¹¹⁾. Tín đồ Sikh giáo tin rằng, muốn đạt tới cuộc sống tốt đẹp cần phải luôn giữ đức tin trong trái tim, khỏi óc, phải làm việc chăm chỉ và trung thực, phải có lòng hảo tâm mọi người. Biết chia sẻ với mọi người là một trách nhiệm xã hội mà tín đồ Sikh giáo cần phải biết. Mỗi cá nhân cần giúp đỡ những người có nhu cầu thông qua công việc từ thiện.

3. Một số nhận xét

3.1. Sự khủng hoảng chính trị, bất bình đẳng về tôn giáo, phân biệt về đẳng cấp trong xã hội,... vào giai đoạn cuối Vương triều Islam giáo Delhi là những tiền đề cơ bản dẫn đến sự ra đời của Sikh giáo vào đầu thế kỷ XVI ở Ấn Độ. Điều này cho thấy sự ra đời của Sikh giáo tương tự với quá trình hình thành của Công giáo, Tin Lành và một số tôn giáo khác.

3.2. Tư tưởng và cách hành đạo của Sikh giáo có nguồn gốc từ một số tôn giáo ở Ấn Độ trước đó, nhất là Ấn Độ giáo và Islam giáo, nhưng lại mang tính nhân văn sâu sắc, gắn bó thực tiễn với đời sống con người. Sikh giáo đề cao giá trị của con người; chú trọng tìm chân lý ở chính bên trong mỗi người; tổ chức và hành đạo đơn giản. Đây chính là những điểm cải cách của Sikh giáo nhằm đáp ứng nhu cầu tâm linh của người Ấn Độ đương thời.

3.3. Sikh giáo vốn là một tôn giáo hòa bình, chống lại sự bất bình đẳng về tôn giáo và đẳng cấp. Nhưng sau sự kiện Guru Teg Bahadur bị Hoàng đế Aurangzeb hành hình (1675), tôn giáo này đã tạo ra một đẳng cấp lãnh đạo thần quyền và quân sự, một kiểu giáo đoàn chiến đấu gồm những phần tử “tinh khiết và thuần nhất”, tức các Khalsa, thuyết giáo về thánh chiến và lập ra một kiểu rửa tội khai tâm bằng thanh kiếm (chịu ảnh hưởng của Islam giáo).

3.4. Hiện nay, Sikh giáo đang ảnh hưởng lớn đến đời sống tôn giáo và tư tưởng của người dân Ấn Độ, với khoảng hơn 23 triệu tín đồ, trong đó 90% sống ở tiểu bang Punjab⁽¹²⁾; hơn 1 triệu tín đồ sống ở nước Anh và các thuộc địa cũ của nước Anh. Mặc dù dân số theo Sikh giáo không

bằng dân số theo Ấn Độ giáo, nhưng đây là một cộng đồng gắn bó và thịnh vượng với sự liên kết kinh tế, văn hóa, tôn giáo mạnh mẽ, tạo nên một cộng đồng mang bản sắc riêng biệt. /.

CHÚ THÍCH

1. Nguyễn Gia Phú, Nguyễn Văn Ảnh... (2003), *Lịch sử thế giới Trung đại*, Nxb. Giáo dục, Hà Nội: 355.
2. Jean Fowler, Merv Fowler, David Norcliffe, Nora Hill and Diane Watkins (1997), *World Religions*, Sussex Academic Press: 338; Marguerite - Marie Thiollier (2001), *Từ điển tôn giáo*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội: 578.
3. Jean Fowler, David Norcliffe, Nora Hill and Diane Watkins (1997), *World Religions*, sách đã dẫn: 338.
4. Jean Fowler, David Norcliffe, Nora Hill and Diane Watkins (1997), *World Religions*, sách đã dẫn: 337.
5. Đây là sự giản lược về nghi lễ cầu nguyện (Salat) của Islam giáo. Người Islam giáo cầu nguyện mỗi ngày 5 lần vào sáng, trưa, chiều, tối và trước lúc đi ngủ. Còn tín đồ Sikh giáo chỉ cầu nguyện hai lần vào buổi sáng và buổi tối.
6. Jean Fowler, Merv Fowler, David Norcliffe, Nora Hill and Diane Watkins (1997), *World Religions*, sách đã dẫn: 339 - 351. Cũng xem: Joseph Davey Cunningham, *A History of the Sikhs from the Origin of the Nation to the Battles of The Sutles*: 39 - 65
7. Thành tố đó đối với nữ giới là Kaur (nghĩa là Công chúa).
8. Chiếc khăn xếp trùm đầu không phải là một trong "ngũ K", nhưng bộ râu và tóc dài không cắt cùng với chiếc khăn xếp từng được coi là nét văn hóa tiêu biểu của người đàn ông theo Sikh giáo.
9. C.H. Buck (1999), *Faiths, Fairs and Festivals of India*, Asian Educational Services: 172 - 3. Cũng xem: Joseph Davey Cunningham, *A History of the Sikhs from the Origin of the Nation to the Battles of Sutles*: 352 - 356.
10. Teja Singh (1997), *The Sikh Religion, An Outline of Its Doctrines*, Gurupdesh Printers, New Delhi: 9.
11. C.H. Buck (1999), *Faiths, Fairs and Festivals of India*, sách đã dẫn: 165.
12. Manmohan Singh, Thủ tướng của Ấn Độ hiện nay là một tín đồ Sikh giáo.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Anil Chandra Banerjee (1983), *The Sikh Gurus and the Sikh Religion*, Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd.
2. C.H. Buck (1999), *Faiths, Fairs and Festivals of India*, Asian Educational Services, New Delhi.
3. Joseph Davey Cunningham (1994), *A History of the Sikhs from The Origin of the Nation to the Battles of the Sutles*, Asian Educational Services, New Delhi.
4. Jean Fowler, Merv Fowler, David Norcliffe, Nora Hill and Diane Watkins (1997), *World Religions*, Sussex Academic Press.

5. Nguyễn Gia Phú, Nguyễn Văn Ánh...(2003), *Lịch sử thế giới Trung đại*, Nxb. Giáo dục, Hà Nội.
6. Marguerite - Marie Thiollier (2001), *Từ điển tôn giáo*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
7. Teja Singh (1997), *The Sikh Religion, An Outline of Its Doctrines*, Gurupdes Printers, Gurdwara Rikab Ganj Sahib, New Delhi.

THE GENERAL HISTORY AND THE IDEOLOGY OF SIKHISM

In the cultures of mankind, religions always have been an important position. Religion is one of the first elements and basic in creating, preserving and promoting for the values of human ethics. In India, religions have played an extremely important role both spiritual culture and material culture. Many religions were derived in this country. The article introduces about the Sikhism which was derived from India in the early 16th century, however, it's understanding is limited in Vietnam.

Key words: *the Sikhism, India, Nanak, Guru.*